

Bilaga 4 En statistisk analys av hemmafrurollens omfattning under 17-års-perioden 1960–1976

av Siv Gustafsson

1 Inledning

Kvinnor och män har traditionellt olika livsmönster. Det traditionella mönstret med männen som yrkesarbetande försörjare och kvinnor som hushållsarbetande vårdare och omsorgsgivare har nu börjat luckras upp och allt fler kvinnor yrkesarbetar. Eftersom yrkesarbete som livsmönster är en relativt sen företeelse för kvinnor kan man inte vänta sig att kvinnor har hunnit med att yrkesarbeta lika många år som männen. Vi har en relativt god bild av hur många kvinnor och män som vid varje enskilt tillfälle finns i arbetskraften. Denna information insamlas av statistiska centralbyrån regelbundet varje månad genom arbetskraftsundersökningarna som är urvalsundersökningar och vart femte år genom folk- och bostadsräkningarna som är totalundersökningar. Det finns emellertid hittills inte någon undersökning gjord som belyser hur många år kvinnor och män yrkesarbetar under sin livstid. Syftet med denna studie är att bidra till att undanröja denna brist på statistisk information.

Den som har en bristande yrkeserfarenhet tidigare under sitt liv kan få svårigheter att återknyta kontakten med yrkeslivet senare i livet. Det kan också vara svårare att få ett bra arbete som man trivs med och som är välbetalt.

Det finns därför en anledning att tro att sannolikheten för att vara yrkesarbetande nästa år är större om man yrkesarbetade förra året än vad det är om man var hemarbetande förra året. Samtidigt vet vi att den kvinnliga förvärvsfrekvensen, dvs. den andel av den kvinnliga befolkningen som förvärvsarbetar, har ökat snabbt under de senaste decennierna. Närmare bestämt arbetade enligt arbetskraftsundersökningen 1963 (som var den första) 55 % av kvinnorna mellan 16 och 64 år. År 1977 hade den andel kvinnor som yrkesarbetade ökat till 70 %. Denna kraftiga ökning är troligen ett resultat av att många kvinnor som tidigare varit hemarbetande under denna period gått ut på arbetsmarknaden samtidigt som den också troligen är ett resultat av att yngre kvinnor i mindre utsträckning än äldre kvinnor väljer hemmafrurollen som livsstil.

2 Datamaterialet

En beräkning av antalet år som enskilda individer har yrkesarbetat kräver tillgång till ett statistiskt material över samma individer vid olika tidpunkter. För denna studie har riks försäkringsverkets statistik över ATP-poäng använts. När den allmänna tilläggspensioneringen infördes upprättades ett register för att möjliggöra beräkningar av varje individs tilläggspension. Storleken på den pension som individen kommer att åtnjuta vid pensionering beror på inkomsten av förvärvsarbete under den aktiva åldern. Pensionens storlek beror på förvärvsinkomstens storlek under de femton bästa åren. För att kunna beräkna den registreras förvärvsinkomsten varje år. Registreringen sker i form av så kallade ATP-poäng.

För att få en ATP-poäng måste man ha intjänat ett belopp som överstiger det så kallade basbeloppet. Basbeloppet uppgick år 1976 till kr 9 700 och 1978 till 11 800 kr. Den som under ett år har tjänat precis lika mycket som ett basbelopp har ATP-poängen 0 i registret. För att få ATP-poängen 1,0 krävs att man har intjänat det dubbla basbeloppet.¹

Som definition på förvärvsarbetande har i denna studie valts personer som under året har intjänat mer än ett basbelopp och därmed fått positiv ATP-poäng. Den som inte har förvärvsarbetat alls eller förvärvsarbetat så litet att inkomsten inte överstiger ett basbelopp räknas som icke förvärvsarbetande. För att komma upp i ett basbelopp krävs två till fyra månaders heltidsarbete beroende på löns storlek. Detta innebär att definitionen på förvärvsarbetande skiljer sig från den som tillämpas t. ex. i arbetskraftsundersökningarna och i folk- och bostadsräkningarna. I arbetskraftsundersökningarna räknas den som förvärvsarbetande som utfört arbete mot betalning minst en timme under mätveckan. Eftersom arbetskraftsundersökningar utförs varje månad och årsmedeltal sedan beräknas på dessa kommer man att få en uppskattning av andelen kvinnor och män som regelbundet yrkesarbetar. När man definierar yrkesarbetande utifrån ATP-poängens storlek räknas man som yrkesarbetande även om man arbetat bara halva året. Om vi undersöker förvärvsverksamheten för tio kvinnor och finner att alla tio har yrkesarbetat halva året från januari t. o. m. juni kommer förvärvsfrekvensen att enligt ATP-definitionen bli 100 %. Enligt AKU kommer årsmedeltalet i stället att bli 50 %. Man kan därför vänta sig avvikelser i förvärvsfrekvensen mellan de båda statistiska materialen.

I tabell 1 återges förvärvsfrekvensens storlek enligt arbetskraftsundersökningen 1975 och enligt ATP-poängstatistiken. Det framgår av jämförelsen att förvärvsfrekvensen enligt den inkomstberoende ATP-definitionen är lägre för ungdomar i åldern 16–19 år än vad den är enligt AKU:s definitioner. För vuxna män är förvärvsfrekvensen något större enligt ATP än enligt AKU. Det omvända förhållandet gäller för vuxna kvinnor där ATP-definitionen underskattar frekvensen av regelbundet förvärvsarbetande kvinnor. Både när det gäller ungdomar och kvinnor kan förklaringen troligen sökas däri att också mycket korta arbetstider, någon timme efter skolans slut räknas som förvärvsarbete enligt AKU medan den lön som intjänas inte räcker till att uppnå en inkomst motsvarande ett basbelopp under året. När det gäller äldre män är förhållandet troligen det motsatta. Män i åldersgruppen 55–64 år är så välbetalda att årsinkomsten överstiger ett basbelopp även om arbetet inte

¹ $ATP = \frac{Y - b}{b}$ där
Y = årsinkomst av för-
värvsarbete, b = basbeloppet.

Tabell 1 Andelen kvinnor i arbetskraften enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU) och enligt pensionspoängsstatistiken (RFV). Procent av åldersgruppen

Ålder	AKU 1975		ATP 1975	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
16-19	56,2	59,0	25,8	46,8
20-24	73,7	82,7	73,4	84,0
25-34	71,3	94,9	69,0	94,6
35-44	77,3	96,7	72,3	96,4
45-54	75,2	94,1	72,0	96,3
55-64	49,6	82,0	49,6	93,1
65-74	6,1	19,9		
16-74	59,2	80,0		
16-64	67,9	88,3	65,4	91,9

Anm.: ATP 1975 har omräknats till AKU:s åldersgrupper under det förenklade antagandet att alla födelsekohorter är lika stora.

skett regelbundet hela året.

Ur riks försäkringsverkets ATP-register har ett urval dragits som omfattar alla individer födda på två datum. Detta innebär att urvalssannolikheten utgör 2/365 eftersom det finns 365 dagar på ett år. Urvalets storlek är därför fem tusendelar (0,0055) av Sveriges befolkning. Antalet individer i urvalet uppgår till 32 865, varav 16 143 kvinnor och 16 722 män. Av kvinnorna befann sig 13 762 personer i aktiva åldrar, dvs. i åldersgruppen 16-64 år. Motsvarande tal för männen var 14 560.

I tabell 2 återges antalet kvinnor i urvalet i olika åldersgrupper. Enligt befolkningsstatistik fanns år 1976 2,5 miljoner kvinnor i åldrarna 16-64 år. En uppskrivning av urvalet till totalnivå visar också att antalet kvinnor i åldersgruppen 16-64 år var 2,5 miljoner. Emellertid har det totala antalet

Tabell 2 Antal kvinnor i Sverige 1976 enligt urvalet och enligt befolkningsstatistiken

Ålder	Befolkningsstatistik ^a	Antal i urvalet	Skattad befolkning ^b tusental
16-19	207 930	1 090	199
20-24	274 394	1 489	272
25-29	310 070	1 721	314
30-34	317 853	1 773	324
35-39	240 712	1 374	251
40-44	216 937	1 186	216
45-49	229 236	1 181	216
50-54	249 854	1 309	239
55-59	259 992	1 399	255
60-64	244 367	1 310	239
16-64	2 551 345	13 762	2 511

^a Statistisk årsbok 1977

^b Uppräkningsfaktorn är lika med den inverterade urvalskvoten, dvs. 365/2=182,5

kommit att underskattas med 40 000 individer. Underskattningen är inte systematisk mellan åldersgrupperna. De åldersgrupper som enligt befolkningstatistiken omfattar fler individer har också kommit att bli representerade med fler individer i urvalet.

I hela Sveriges befolkning gick det 1 012 kvinnor på 1 000 män år 1976. Hela kvinnoöverskottet återfinns i åldersgrupperna 65 år och uppåt, där det går 1 279 kvinnor på 1 000 män. I åldrarna 16–64 år går det däremot inte mer än 977 kvinnor på 1 000 män och i åldrarna 0–15 år går det 950 kvinnor på 1 000 män. I urvalet går det 945 kvinnor på 1 000 män för de aktiva åldrarna, dvs. 16–64 år.

3 Hemmafruar och yrkeskvinnor i olika åldrar

Beräkningar på grundval av ATP-statistiken visar att av 2,5 miljoner kvinnor i aktiva åldrar, dvs. i åldrarna 16 till 64 år, har 0,5 miljoner aldrig yrkesarbetat under 17-års-perioden 1960 till 1976. Man kan vänta sig att andelen kvinnor som aldrig yrkesarbetat bör vara stor inom de yngsta åldersgrupperna eftersom det i denna finns en stor andel studerande. En femtedel av dem som aldrig yrkesarbetat är under 20 år. Bortser vi från denna åldersgrupp som består av skolungdom utgör de som aldrig yrkesarbetat drygt 400 000 personer.

Den andel av den kvinnliga befolkningen i åldrarna 16–64 år som aldrig yrkesarbetat utgör 20,5 %. Om man bortser från kvinnor under 20 år utgör de 16,7 % av befolkningen i de aktiva åldrarna.

Åldersfördelningen för hemmafruarna, dvs. de kvinnor som aldrig yrkesarbetat under 17-års-perioden återges i tabell 3. Den minsta andelen utgörs av

Tabell 3 Antal kvinnor som aldrig yrkesarbetat 1960–1976

Ålder	Antal i urvalet	Motsvarande antal i hela Sveriges befolkning ^a tusental	Åldersfördelning procent
16–19	626	114	22,2
20–24	240	44	8,5
25–29	164	30	5,8
30–34	157	29	5,6
35–39	124	23	4,4
40–44	146	27	5,2
45–49	187	34	6,6
50–54	284	52	10,1
55–59	376	69	13,4
60–64	513	94	18,2
16–64	2 817	518	100,0

^a Uppräkningsfaktor för att få populationen. Urvalet = 2/365, dvs. 1 på födelsedatum under året har valts. Uppräkningsfaktorn är därför $365/2 = 182,5$.
AKU 1978: 700 000 ej i arbetskraften.

Tabell 4 Fördelning av kvinnor på aldrig yrkesarbetat, yrkesarbetande något år och yrkesarbetande alla åren 1960–1976

Ålder	Aldrig yrkesarbetat	Yrkesarbetat något år	Yrkesarbetat alla år
16–19	57,4	42,6	0,0
20–24	16,1	83,9	0,0
25–29	9,5	90,5	0,0
30–34	8,9	89,5	1,6
35–39	9,0	81,8	9,2
40–44	12,3	74,8	12,9
45–49	15,8	68,6	15,6
50–54	21,7	61,7	16,6
55–59	28,3	52,3	19,4
60–64	39,1	46,2	14,7
16–64	20,5	71,1	8,4

Åldersgrupperna 35–39 år medan åldersgruppen 60–64 år utgör den största andelen näst efter skolungdomarna.

I tabell 4 har kvinnorna fördelats efter hur stor andel inom varje åldersgrupp som aldrig yrkesarbetat, som yrkesarbetat något år och som yrkesarbetat alla 17 åren. Av naturliga skäl har ingen kvinna under 30 år yrkesarbetat alla 17 åren. För varje åldersgrupp stiger den andel som yrkesarbetat alla åren upp till åldersgruppen 55–59 år för att sjunka igen i den äldsta åldersgruppen 60–64 år.

Det kan vara av intresse att jämföra hur stor den andel kvinnor är som haft hemmafrurollen som livsstil med den andel kvinnor som haft yrkesarbetat som livsstil och därför alltid yrkesarbetat. Denna jämförelse måste inskränkas till kvinnor över 35 år. Proportionen hemmafruar och proportionen yrkeskvinnor är ungefär lika stor mellan 35 och 50 års ålder. Den stiger från omkring 9 % till knappt 16 %. Bland de kvinnor som är över 50 år överväger hemmafruarna över yrkeskvinnorna.

Den stora majoriteten av kvinnor har yrkesarbetat minst ett år men inte alla 17 åren. Man kan uttrycka detta så att majoriteten kvinnor är varken hemmafruar eller yrkeskvinnor utan de är både och. Inom de åldersgrupper där kvinnorna är för unga för att ha hunnit med att yrkesarbeta hela 17-års-perioden är detta naturligt. Men även för kvinnor som passerat 35 års ålder visar sig detta vara fallet. I alla åldersgrupper över 35 år är de kvinnor som under den senaste perioden alternerat mellan en hemmafruroll och en yrkesroll i majoritet. Att träffa på en 37-årig kvinna som aldrig yrkesarbetat är således lika ovanligt som att träffa på en 37-årig kvinna som alltid varit yrkesarbetande. Det är bara 9 % sannolikhet att träffa på någon av vardera sorten.

4 Antalet förvärvsår

Eftersom den manliga rollen inte har inneburit en konflikt mellan yrkesarbete och hemarbete kan man vänta sig att männen har yrkesarbetat alla år. I tabell 5 har hela urvalet från ATP-statistiken fördelats på antalet år i yrkesarbete oavsett ålder. Det fullständiga urvalet omfattar åldrarna 16–74 år. Av de 16 722 männen var det inte mer än 31,9 % som hade arbetat alla 17 åren. Siffran för kvinnorna var betydligt lägre, 7,5 %. Den andel kvinnor som aldrig yrkesarbetat, 26 %, är betydligt större än den andel män som aldrig yrkesarbetat, 9,4 %. Mellan 0 och 17 års yrkesarbete är fördelningen av män och kvinnor inte påfallande ojämn. Det skiljer endast någon eller några procentenheter i fördelningen. Det finns en brytpunkt där andelen kvinnor blir mindre än andelen män. Andelen kvinnor som arbetat upp till 11 år under 17-års-perioden är större än andelen män för varje antal förvärvsår. För 12 till 17 förvärvsår är andelen män större än andelen kvinnor. Huvudintrycket av den information som ges i tabell 5 är att en jämförelse mellan män och kvinnor inte visar påfallande skillnader vad gäller antalet förvärvsår i mitten av fördelningen. Det är bara när det gäller de båda extremerna inget yrkesarbete och ständigt yrkesarbete som skillnaden är påtaglig.

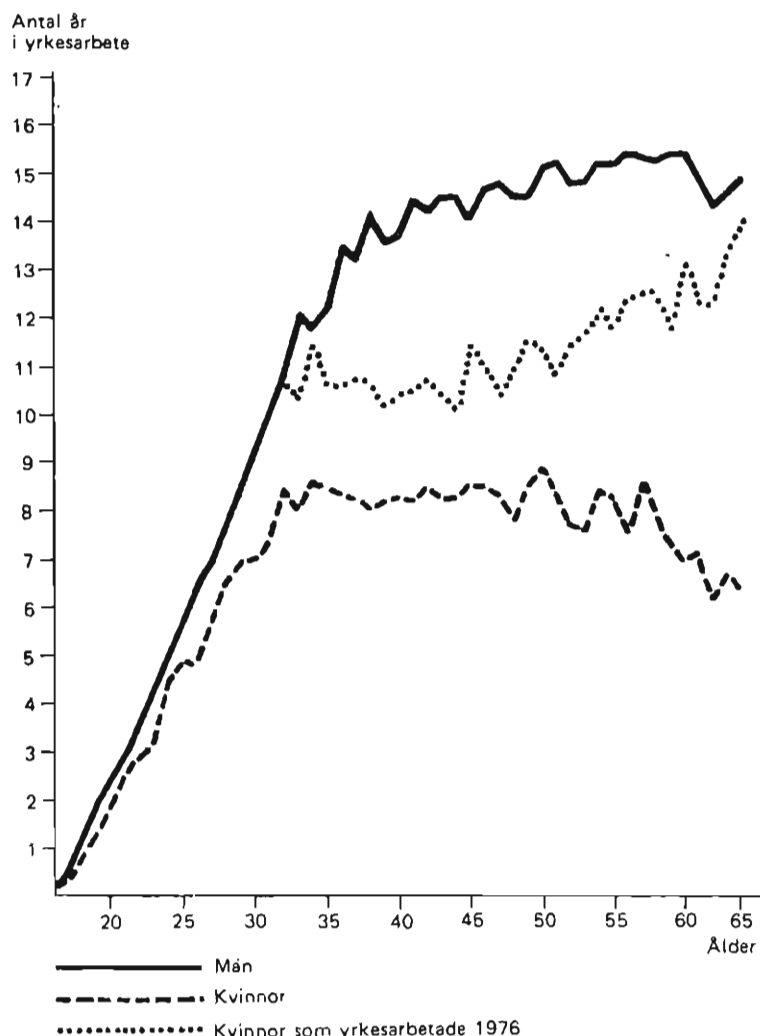
När man åldersindelar materialet framträder skillnaderna mellan kvinnor och män tydligare. I tabellerna 6 och 7 återges fördelningen på antalet yrkesår för kvinnor och män i jämna fem års åldrar från 20 till 60 år. Könsskillnaderna är framträdande redan för 20-åriga ungdomar. Det är bara 7,1 % av de 20-åriga kvinnorna som har yrkesarbetat i 4 år medan det är så många som 23,3 % av de 20-åriga männen som har yrkesarbetat i 4 år. Skillnaderna accentueras med ökad ålder. Av de 30-åriga männen har 33,9 % yrkesarbetat

Tabell 5 Kvinnor och män 16–74 år fördelade efter antal år i yrkesarbete åren 1960–1976. Procent av alla

Antal år	Alla kvinnor	Alla män
0	26,0	9,4
1	6,3	4,3
2	5,6	3,5
3	5,2	3,3
4	4,8	3,0
5	4,6	2,5
6	5,0	2,7
7	4,9	3,1
8	4,7	3,6
9	4,0	3,1
10	3,9	3,2
11	3,6	3,6
12	3,2	3,4
13	2,9	3,9
14	2,6	4,3
15	2,6	4,8
16	2,7	6,4
17	7,4	31,9
Summa	100,0	100,0

13 år eller mer medan motsvarande tal för 30-åriga kvinnor är endast 9,3 %.

Majoriteten av 40-åriga män har yrkesarbetat alla 17 åren medan detta gäller en minoritet på 10,3 % av de 40-åriga kvinnorna. Störst är skillnaden för 60-åringar. Medan tre fjärdedelar av de 60-åriga männen har yrkesarbetat hela 17-års-perioden har bara 14 av 100 60-åriga kvinnor yrkesarbetat hela 17-års-perioden. Även bland de äldre männen finns emellertid individer som inte yrkesarbetat mer än några år, vilket framgår av tabell 7. Den statistiska undersökning som redovisas här avser endast en undersökning av förekomsten av förvärvsarbete i förhållande till avsaknaden av sådant. Någon möjlighet att undersöka orsakerna till förvärvsfrånvaro medger inte materialet. Vi vet alltså inte i vilken utsträckning förvärvsfrånvaron beror på sjukdom och handikapp av olika slag och i vilken utsträckning den beror på

Figur 1 Genomsnittligt antal år i yrkesarbete under 17-årsperioden 1960-1976

ett frivilligt eller ofrivilligt val att hemarbeta. Bland de personer som yrkesarbetat en kortare tid finns studerande. En annan orsak till förvärvsfrånvaro är att individerna kan ha varit bosatta utomlands och därför inte ingår i ATP-statistiken.

Ett alternativt sätt att redovisa skillnaderna mellan kvinnor och män vad gäller antalet år som förvärvsarbete bedrivits är att beräkna det genomsnittliga antalet år i yrkesarbete. Det genomsnittliga antalet år i yrkesarbete har beräknats för samtliga ålderskohorter. Resultatet visas i figur 1. Det framgår av figuren att det genomsnittliga antalet år i yrkesarbete för männens del brant stiger upp till omkring 15 år. För kvinnornas del är stegringen till att börja med lika brant men den stannar på halva vägen. Genomsnittet för kvinnorna från 30 års ålder pendlar kring 8 år av de 17 åren. För kvinnor 55 år och äldre börjar genomsnittet att sjunka så att det för 60-åriga kvinnor ligger kring 6 år.

Mittemellan kurvan för genomsnittet för kvinnor och genomsnittet för män har en tredje kurva ritats in. Denna kurva visar genomsnittligt antal år för de kvinnor som var i yrkeslivet år 1976. Det är mycket intressant att jämföra denna kurva med den som gäller för genomsnittet av kvinnor. Den visar för det första att det finns ett samband mellan att vara yrkesarbetande under olika år. Nivån på kurvan för dem som var yrkesarbetande år 1976 ligger på en högre nivå än vad kurvan för genomsnittet för kvinnorna gör. För det andra divergerar kurvorna så att med stigande ålder ökar det genomsnittliga antalet förvärvsår för kvinnor som hade yrkesarbete år 1976 medan det sjunker för genomsnittet av alla kvinnor. De 60-åriga kvinnor som förvärvsarbetade 1976 hade inte mycket kortare yrkesaktiv tid bakom sig än vad män i motsvarande ålder i genomsnitt hade. En motsvarande beräkning för männen har inte gjorts. Det är emellertid sannolikt att man för män som yrkesarbetade år 1976 skulle komma fram till ett genomsnitt mycket nära 17 år.¹

5 Förvärvsfrånvaro

En person som varit frånvarande från yrkeslivet och sedan återvänder har inte samma möjlighet att hävda sig på arbetsmarknaden som den som yrkesarbetat utan avbrott. Förvärvsfrånvaron medför förlust av förmåga att intjäna inkomst. För varje år av förvärvsfrånvaro förlorar individen omkring 2 % på den lön man får vid återinträdet i förvärvslivet. Den som har varit förvärvsfrånvarande i 10 år har 20–24 % lägre lön än den som yrkesarbetat utan avbrott. Orsaken är att söka däri att man inte kan konkurrera om de bästa jobben om man har mindre yrkeserfarenhet. (Se Gustafsson S., Förvärvsfrånvarons kostnader, Ekonomisk Debatt nr 8, 1977.)

Om kvinnor har en kortare genomsnittlig yrkesaktiv tid än männen kan man därför förvänta sig att deras förvärvsinkomster är lägre. En undersökning av förvärvsfrånvarons effekt på löneskillnaderna mellan könen för industritjänstemän har visat att förvärvsfrånvaron var en faktor som bidrog förhållandevis litet till att förklara löneskillnaderna mellan könen. Orsaken till detta var att de äldre kvinnliga industritjänstemän som yrkesarbetade år 1974 i genomsnitt hade haft en förvärvsfrånvaro som uppgick till endast 2 år

¹ Som synes börjar kurvan för dem som var yrkesarbetande 1976 vid 32 års ålder. Självfallet yrkesarbetade även yngre kvinnor. Emellertid har dessa inte kommit med vid datakörningen p g a en missuppfattning av RFV:s sätt att registrera data på det databand som erhållits från RFV på dessa beräkningar.

av de 15 åren 1960–1974. (Se Gustafsson S., Löneskillnaderna mellan män och kvinnor, en ekonometrisk analys, Statistisk Tidskrift nr 3, 1978.) Det kan vara av intresse att undersöka omfattningen av den förvärvsfrånvaron som kan konstateras för hela befolkningen. Det framgår av tabell 8 att förvärvsfrånvaron är större i hela befolkningen än vad som gäller för industritjänstemän. Bland hela befolkningen av kvinnor ligger förvärvsfrånvaron under 15-års-perioden på 7–8 år. Kvinnorna har i genomsnitt arbetat hälften av åren och varit hemma hälften av åren. Detta resultat överensstämmer med förhållandet bland vita gifta kvinnor i åldern 30–44 år i USA. (Se Mincer J. and Polachek S., Family investments in Human Capital, Earnings of Women, Journal of Political Economy Part II, March, April 1974.)

Den tidigare undersökningen som avser industritjänstemän omfattar dock endast personer som yrkesarbetade år 1974, dvs individer som var industritjänstemän detta år. Om det finns en korrelation mellan yrkesarbete ett år och yrkesarbete fästa år så innebär det att förvärvsfrånvaron bland dem som yrkesarbetar ett visst år är lägre än förvärvsfrånvaron bland alla oavsett om de yrkesarbetade eller inte ett visst år. I tabell 8 visas därför också förvärvsfrånvaron för kvinnor som yrkesarbetade år 1976. Förvärvsfrånvaron bland dessa kvinnor ligger väsentligt under förvärvsfrånvaron bland alla kvinnor. Den är emellertid mer än dubbelt så omfattande mätt i antal år som den som gäller för kvinnliga industritjänstemän. För kvinnor som yrkesarbetade 1976 var förvärvsfrånvaron under 15-års-perioden omkring 5 år medan den för kvinnliga industritjänstemän var 2 år. Även för männens del gäller att förvärvsfrånvaron för industritjänstemän är mindre än förvärvsfrånvaron för alla män i befolkningen. När det gäller männen har ingen beräkning av

Tabell 8 Förvärvsfrånvaro. Genomsnittligt antal år 1960–1974

Ålder 1976	Kvinnor hela be- folkningen	Kvinnor förvärvs- arbetande 1976	Män hela be- folkningen
35	7,7	5,5	4,2
40	8,0	5,9	2,9
45	7,8	5,0	2,6
50	7,5	4,8	1,6
55	7,8	4,4	1,6
60	9,2	4,6	1,4

Ålder 1974	Kvinnliga industri- tjänstemän 1974	Manliga industri- tjänstemän 1974
35–64	2,0	0,3

Anm.: Förvärvsarbetande 1976 gäller frånvarande under 1960–1976 men har omräknats till en 15-års-period genom antagandet att de två sista årens förvärvsfrånvaro är proportionell mot 15-års-periodens. För hela befolkningen av kvinnor liksom för hela befolkningen av män är beräkningen däremot gjord för perioden 1960–1974.

förvärvsfrånvaron för män som yrkesarbetade 1976 gjorts. En sådan beräkning skulle förmodligen också visa lägre förvärvsfrånvarotal för männen. Av jämförelsen i tabell 8 kan man dra slutsatsen att kvinnliga industrijänstemän har mindre förvärvsfrånvaro än vad som gäller inom andra delar av det svenska yrkeslivet.

6 Kvinnors förändring av yrkesstatus mellan 60-talet och 70-talet

I tabell 9 återges kvinnornas fördelning på tre grupper under såväl 60-talet som 70-talet, nämligen:

- 1 kvinnor som varit hemmafruar alla år
- 2 kvinnor som yrkesarbetat något år
- 3 kvinnor som yrkesarbetat alla år.

Det framgår av tabell 9 att andelen hemmafruar inom varje åldersgrupp över 35 år var större på 60-talet än på 70-talet utom inom den yngsta åldersgruppen 35–39 år. Den som var 29 år 1969 hade uppnått 35 år 1976. Resultatet tyder på att många kvinnor i åldersgruppen 28–32 år lämnade arbetsmarknaden vid ingången av 1970-talet för att bli hemmafruar. Den andel kvinnor som varit hemmafruar hela perioden 1960-1976 är mindre än den andel kvinnor som

Tabell 9 Hemmafruar och yrkesarbetande på 60-talet och 70-talet. Procent av hela befolkningen

Ålder 1976	Hemmafruar och yrkesarbetande		
	1960-69	1970-76	1960-76
<i>Hemmafruar alla år</i>			
35-39	18,6	29,3	9,0
40-44	29,1	24,4	12,3
45-49	34,3	24,2	15,8
50-54	37,7	27,7	21,7
55-59	41,0	34,0	28,3
60-64	46,7	46,6	39,2
<i>Yrkesarbetande något år</i>			
35-39	68,4	41,8	81,8
40-44	54,7	35,1	74,8
45-49	47,9	30,7	68,6
50-54	43,4	26,7	61,7
55-59	38,0	22,8	52,3
60-64	33,1	22,4	46,1
<i>Yrkesarbetande alla år</i>			
35-39	13,0	29,0	9,2
40-44	16,2	40,6	12,9
45-49	17,8	45,1	15,6
50-54	18,9	45,5	16,6
55-59	21,0	43,2	19,4
60-64	20,1	30,9	14,7

varit hemmafruar antingen på 60-talet eller på 70-talet. Hemmafruandelen bland kvinnorna stiger med stigande ålder.

Andelen kvinnor som yrkesarbetat alla år är markant mycket större på 70-talet än på 60-talet i alla åldersgrupper. En av orsakerna är att inte hela 70-talet finns med i materialet. Medan 60-talet representeras av alla de 10 åren 1960–1969 så representeras 70-talet endast av de 7 åren 1970–1976. Den andel som yrkesarbetade hela perioden 1960–1976 är endast något mindre än den andel som yrkesarbetade hela 60-talet. Detta tyder på att de kvinnor som redan yrkesarbetat tio år inte i så hög utsträckning senare lämnar arbetsmarknaden.

Majoriteten kvinnor har yrkesarbetat något år men inte alla år när man ser till hela 17-års-perioden 1960–1976. Det gäller också att denna kategori kvinnor är i majoritet under 60-talet men när man ser till 70-talet är den andel kvinnor som yrkesarbetat alla år större än den andel kvinnor som arbetat något år men inte alla år. Detta gäller för alla åldersgrupperna från 40 år och äldre.

I tabellerna 10 och 11 visas hur förändringen mellan 60-talet och 70-talet har varit för kvinnor som var hemmafruar på 60-talet respektive för kvinnor som var yrkesarbetande alla åren på 60-talet. Av dem som var hemmafruar på 60-talet var det en mycket liten andel som var yrkesarbetande alla år på 70-talet. Omkring hälften av dem som var hemmafruar på 60-talet förblev hemmafruar på 70-talet, mellan 40 och 45 % övergick till att yrkesarbeta åtminstone något år men inte alla år, och mindre än 9 % övergick till att bli

Tabell 10 Yrkesroll på 70-talet för kvinnor som var hemmafruar på 60-talet. Procent av hemmafruar under 60-talet

Ålder 1976	Hemmafru på 70-talet	Arbetade något år på 70-talet	Arbetade alla år på 70-talet
35–39	48,6	45,6	5,9
40–44	42,3	48,7	9,0
45–49	46,2	44,7	9,1
50–54	57,5	37,7	4,5
55–59	69,0	28,6	2,4
60–64	83,8	14,4	1,2

Tabell 11 Yrkesroll på 70-talet för kvinnor som yrkesarbetade alla år på 60-talet. Procent av yrkesarbetande alla år på 60-talet

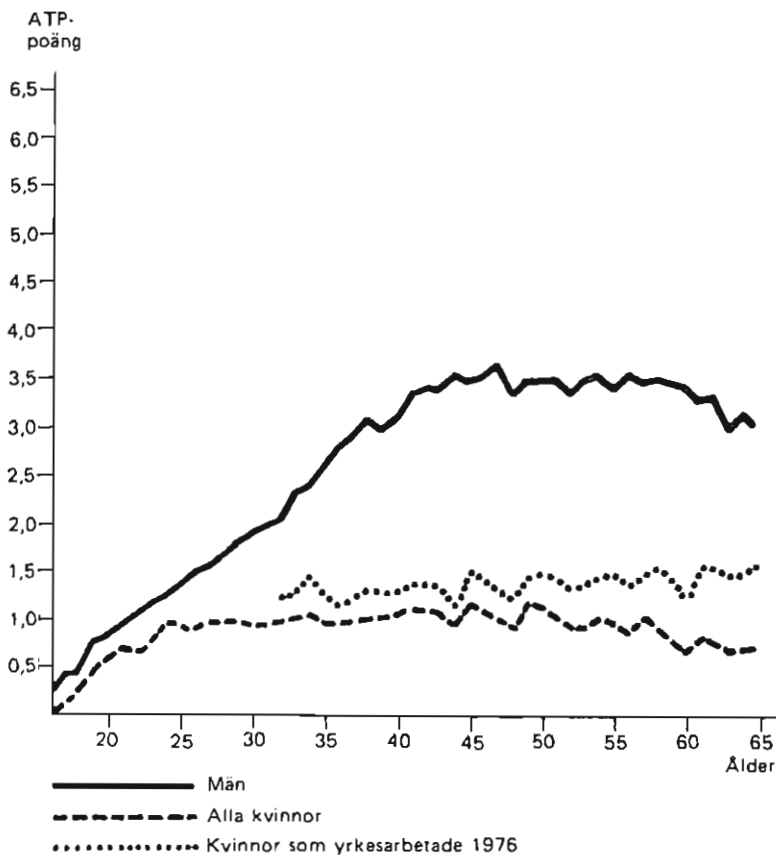
Ålder 1976	Hemmafru på 70-talet	Arbetade något år på 70-talet	Arbetade alla år på 70-talet
35–39	6,1	23,5	70,4
40–44	2,1	18,2	79,7
45–49	1,4	11,0	87,6
50–54	1,6	10,1	87,9
55–59	1,1	6,5	92,5
60–64	2,7	24,2	73,1

yrkesarbetande alla år under 70-talet.

En stor majoritet av de kvinnor som yrkesarbetat alla år under 60-talet fortsatte att yrkesarbeta alla år under 70-talet också. Andelen stiger med stigande ålder fram till och med 59 år. En mycket liten minoritet av yrkeskvinnorna på 60-talet blev hemmafruar på 70-talet.

7 Pensionskydd och inkomstskillnader mellan kvinnor och män

Pensionen beräknas på grundval av ATP-poängen de 15 bästa åren. I syfte att jämföra kvinnors och mäns pensionskydd har den genomsnittliga ATP-poängen för de 17 åren 1960–1976 beräknats. Resultatet åskådliggörs i figur 2. Det framgår att pensionspoängen för män stiger med åldern upp till 40–45 år för att plana ut vid en nivå omkring 3,5. Kvinnornas genomsnittliga ATP-poäng stiger bara till omkring 25 års ålder för att plana ut på en nivå omkring 1,0. Männens pensionskydd mätt på detta sätt är alltså 3,5 gånger så bra som kvinnornas. Det framgår av figuren att människens pensionskydd vida överstiger kvinnornas. Även om man begränsar jämförelsen till de kvinnor som var yrkesarbetande 1976 är skillnaden mycket stor till kvinnornas

Figur 2 Genomsnittliga ATP-poäng under 17-års-perioden 1960–1976

nackdel. De kvinnor som yrkesarbetade 1976 kommer upp till en genomsnittlig pensionsnivå på omkring 1,3 poäng.¹

Skillnader i pensionspoäng avspeglar skillnader i kvinnors och mäns förmåga att försörja sig genom arbete. I tabellerna 12–13 presenteras ett antal data som belyser dessa skillnader.

Pensionspoängen för män och kvinnor i vissa åldrar presenteras i tabell 12. Dels visas genomsnittet för 17-års-perioden, dvs de data som bildar underlaget för figur 2, dels visas pensionspoängen år 1976. Pensionspoängen beräknas enligt följande formel:

$$ATP = \frac{Y-b}{b}, \text{ där}$$

ATP = pensionspoängen, b = basbeloppet och Y = förvärvsinkomst under året. Om ATP-poängen ett visst år överstiger 6,5 sätts den lika med 6,5.

Det framgår av tabell 12 att ATP-poängen 1976 är större än ATP-poängen i genomsnitt under hela 17-års-perioden. Detta gäller såväl för genomsnittet av alla kvinnor som genomsnittet av alla män och för det urval som består av kvinnor som yrkesarbetade 1976.

Det framgår av tabell 12 och figur 2 att den genomsnittliga pensionspoängen för kvinnor inte ökar särdeles mycket om man exkluderar de kvinnor som inte förvärvsarbetade 1976 i jämförelse med om man beräknar ett genomsnitt för alla kvinnor. Det framgår av figur 1 ovan att genomsnittet yrkesverksamma år närmar sig männens betydligt när de kvinnor som inte yrkesarbetade år 1976 exkluderas. Däremot närmar sig inte det genomsnittliga pensionsskyddet männens genomsnitt när endast de som yrkesarbetade

¹ Kurvan för kvinnor som yrkesarbetade 1976 börjar vid 32 års ålder. Orsaken är datateknisk. Se not till avsnitt 4.

Tabell 12 Pensionspoäng för hela perioden 1960–1976 och för år 1976

Ålder	ATP-poäng genomsnitt för hela perioden			ATP-poäng för 1976		
	Kvinnor	Kvinnor som yrkesarbetade 1976	Män	Kvinnor	Kvinnor som yrkesarbetade 1976	Män
35	0,97	1,24	2,58	1,85	2,57	4,60
40	1,06	1,39	3,11	2,29	2,72	4,56
45	1,15	1,50	3,49	2,15	2,85	4,47
50	0,99	1,46	3,42	2,26	2,78	4,23
55	0,69	1,45	3,40	1,19	2,65	3,98
60	0,72	1,21	3,00	0,75	2,06	2,97

Beräkningsmetod:

$X_{ij} = 1 \dots 17$ där $j = 1 = \text{år } 1960$ och $j = 17 = \text{år } 1976$

$X_{ij} = \begin{cases} 0 & \text{om } (ATP)_{ij} = 0 \\ 1 & \text{om } (ATP)_{ij} > 0 \end{cases}$ där $(ATP)_{ij} = \text{pensionspoängen per individ } i \text{ år } j$

$\sum_i \sum_j X_{ij} ATP_{ij} / N = \text{genomsnittlig ATP-poäng för hela perioden.}$

För kvinnor som yrkesarbetade 1976 görs ett urval så att endast observationer där $X_{17} = 1$ medtas. I genomsnitt för alla kvinnor ingår således också sådana som inte yrkesarbetade 1976

Tabell 13 Inkomstskillnader mellan kvinnor och män beräknade på basis av pensionspoängen. Skillnad i procent av männens lön

Ålder	Genomsnitt för hela perioden från 1960			Pensionspoäng sista året		
	Alla kvinnor	Kvinnor som yrkesarbetade 1976	Kvinnliga industri-tjänstemän 1974	Alla kvinnor 1976	Kvinnor som yrkesarbetade 1976	Kvinnliga industri-tjänstemän 1974
35	62,4	51,9	43,2	59,8	44,1	43,2
40	65,9	55,3	47,7	49,2	41,4	39,8
45	67,0	57,0	50,0	52,9	36,2	40,4
50	71,1	57,3	52,6	46,4	34,3	42,8
55	79,7	51,7	51,9	70,1	43,4	38,6
60	76,0	59,7	44,2	74,7	40,6	38,8

1976 medtas. Detta visar att kvinnorna har mycket mindre förvärvsinkomster än männen. En studie av löneskillnaderna mellan manliga och kvinnliga industritjänstemän år 1974 har visat att när man jämför lönerna för kvinnor och män som inte gjort något yrkesavbrott under hela 15-års-perioden 1960–1974 och gör jämförelsen för personer som är lika gamla och har samma utbildning återstår en löneskillnad på 22,6 % av männens lön till kvinnornas nackdel. (Se Gustafsson S., 1978, Löneskillnaderna mellan män och kvinnor, En ekonometrisk studie, Statistisk Tidskrift nr 3.)

I tabell 13 visas inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män beräknade på basis av pensionspoängen. Kvinnorna har inte ens tjänat ihop halva den pensionspoäng som männen har tjänat ihop i genomsnitt under 17-års-perioden. Skillnaderna är större än 50 % i den första delen av tabell 13, den som gäller skillnaderna för ett genomsnitt av pensionspoäng under hela perioden 1960–1976 för hela befolkningen och 1960–1974 för urvalet av industritjänstemän med undantag för 35-åringar, 40-åringar samt 60-åringar. För kvinnliga industritjänstemän i dessa åldrar gäller att den genomsnittliga pensionsgrundande förvärvsinkomsten uppgår till mer än hälften av männens.

För 60-åriga kvinnor i hela Sveriges befolkning gäller att den genomsnittliga förvärvsinkomstskillnaden beräknad på detta sätt är 76,0 %, dvs kvinnor har tjänat mindre än en fjärdedel av vad män har tjänat i genomsnitt under 17-års-perioden. Inkomstskillnaderna är större för hela befolkningen än vad de är när man endast tar med kvinnor som förvärvsarbetade 1976 och de är större för genomsnittet av alla förvärvsarbetande 1976 än vad de är för kvinnliga industritjänstemän i förhållande till manliga industritjänstemän.

I den andra delen av tabell 13 återges inkomstskillnader beräknade på basis av pensionspoängen för det sista året i respektive material. Inkomstskillnaderna är mindre för det sista året än vad som gäller för genomsnittet för hela perioden. Detta gäller såväl för hela befolkningen som för förvärvsarbetande 1976 och för kvinnliga industritjänstemän 1974. Inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män är för dem som yrkesarbetade år 1976 omkring 40 % i de åldrar som tagits med.

I en tidigare studie har observerats att löneskillnaderna mellan kvinnor och män är mindre för statstjänstemän än för industritjänstemän. År 1971 gällde att löneskillnader mellan kvinnor och män bland statstjänstemännen utgjorde 18 % och bland industritjänstemännen 42 %. (Se Gustafsson S., 1976, Lönebildning och lönestruktur inom den statliga sektorn, IUI.) När man tar med genomsnittet för hela befolkningen framstår inte skillnaderna bland industritjänstemännen som särskilt stora. De är snarare mindre bland industritjänstemän än i genomsnitt för hela befolkningen. Det är således statstjänstemannasektorn som framstår som en sektor med särskilt små löneskillnader.